

قواعد درس چهارم

ادامه باب های ثلاثی مزید

۵- تَفَاعُل

حروف زائد : ت ، ا

تَكَاتَبَ - تَهَاجَمَ - تَنَازَعَ - تَفَاخَرَ - تَقَاطَعَ

تَفَاعَلَ

ماضی

يَتَكَاتَبُ - يَتَهَاجَمُ - يَتَنَازَعُ - يَتَفَاخَرُ - يَتَقَاطَعُ

يَتَفَاعَلُ

مضارع

تَكَاتَبْتُ - تَهَاجَمْتُ - تَنَازَعْتُ - تَفَاخَرْتُ - تَقَاطَعْتُ

تَفَاعَلْتُ

أمر

تَكَاتِبْ - تَهَاجِمْ - تَنَازِعْ - تَفَاخَرْ - تَقَاطَعْ

تَفَاعَلْ

مصدر

حرف زائد : تکرار عین الفعل

۶- تَفْعِيل

حَرَّمَ - عَدَلَ - جَمَعَ - كَبَّرَ - عَطَّلَ

فَعَّلَ

ماضی

يُحَرِّمُ - يُعَدِّلُ - يُجَمِّعُ - يُكَبِّرُ - يُعَطِّلُ

يُفَعِّلُ

مضارع

حَرِّمْ - عَدِّلْ - جَمِّعْ - كَبِّرْ - عَطِّلْ

فَعِّلْ

أمر

تَحْرِيمٌ - عَدْلٌ - جَمْعٌ - كِبْرٌ - عَطْلٌ

تَفْعِيلٌ

مصدر

۷- مُفَاعَلَةٌ

حرف زائد : الف

قَاتَلَ - دَافَعَ - حَاصَرَ - سَابَقَ - هَاجَمَ

فَاعِلٌ

ماضی

يُقَاتِلُ - ..... - ..... - ..... - .....

يُفَاعِلُ

مضارع

قَاتِلٌ - ..... - ..... - ..... - .....

فَاعِلٌ

أمر

مُفَاعَلَةٌ - ..... - ..... - ..... - .....

مُفَاعَلَةٌ

مصدر

حرف زائد : همزه

۸- إِفْعَالٌ

أَحْسَنَ - أَكْرَمَ - أَعَزَمَ - أَجْلَسَ - أَشْرَفَ

أَفْعَلٌ

ماضی

يُحْسِنُ - ..... - ..... - ..... - .....

يُفْعِلُ

مضارع

أَحْسِنْ - ..... - ..... - ..... - .....

أَفْعِلْ

أمر

إِحْسَانٌ - ..... - ..... - ..... - .....

إِفْعَالٌ

مصدر

نکته ۳۸: آنچه در باب های مزید اهمیت دارد توجه به این نکته هست که با ورود یک فعل مجرد به این باب ها دو تغییر ممکن است رخ دهد:

۲- تغییر در معنای آن:

۱- تغییر در شکل فعل مجرد

ذَهَبَ : رفت   أَذْهَبَ : بُرد

خَرَجَ : خارج شد   إِسْتَخْرَجَ : استخراج کرد

نکته ۳۹: همزه امر باب « إفعال » همواره مفتوح است . أفعل - أكرم - أصدق

⌚ امر « تُنقذ » کدام است ؟ (تالیفی)

(۱) أَنقذ   (۲) أَنقذ   (۳) أَنقذ   (۴) أَنقذ

نکته ۴۰: گاهی بعضی از فعل های باب مفاعلة مصدر دیگری بر وزن « فعال » هم دارند :

مُقاتلة = قتال / مُسابقة = سباق / مُدافعة = دفاع

⌚ ما هو المترادف لكلمة « مُسابقة » ؟ (تالیفی)

(۱) سِبقة   (۲) سِباق   (۳) مُسابق   (۴) سابق

نکته ۴۱: فعل مزیدی که در ماضی آن (إنقذ) باشد حتماً از باب « إفتعال » است .

فعل	إنتقم	إنشتر	إنتصر	إنتظر	إنتخب	إنتفع
معنی	انتقام گرفت	پخش شد	پیروز شد	إنتظر	برگزید	سود بردند
شکل مجرد	نقم	نشر	نصر	نظر	نخب	نفع

⌚ من أي باب فعل «ينتظرون»؟ (تالیفی)

(۱) استفعال   (۲) افتعال   (۳) إفعال   (۴) انفعال

نکته ۴۲: ماضی و امر دو باب « تَفَعَّلُ و تَفَاعَلُ » در صیغه های (۲ و ۳ و ۶) یکسان است :

ماضی : هو تَكَلَّمَ - هما تَكَلَّمَا - هم تَكَلَّمُوا - هی تَكَلَّمَتْ - هما تَكَلَّمْتَا - هنَّ تَكَلَّمْنَ

امر: أَنْتَ تَكَلَّمْ - أَنْتَمَا تَكَلَّمَا - أَنْتُمْ تَكَلَّمُوا - أَنْتِ تَكَلَّمِي - أَنْتَمَا تَكَلَّمَا - أَنْتَنْ تَكَلَّمَنْ

⌚ عَيْنِ الصَّحِيحِ : (تَأْلِيفِي)

۱- أَنْتَمَا تَكَلَّمْتَا : امر
۲- هُنَّ تَكَلَّمْنَ : ماضٍ

۳- هَمَا تَكَلَّمْتَا : امر
۴- أَنْتَمَا تَكَلَّمَا : ماضٍ

نکته ۴۳: فعلهای « أَنْصَفَ (با عدالت رفتار کرد) ، أَنْقَذَ (نجات داد) ، أَنْجَزَ (انجام داد) ، أَنْقَصَ (ناقص

و کم کرد) ، أَنْفَقَ (انفاق کرد) ، أَنْتَجَ (تولید کرد) ، أَنْكَرَ (نشناخت) ، أَنْذَرَ (هشدار داد) » از باب

«إِفْعَال» هستند نه بابهای «انفعال» و «افتعال»

و نیز فعل های إِسْتَكَنَّ (خوار شد) ، إِسْتَمَعَ (گوش داد) از باب « افتعال » اند نه «

⌚ استفعال»

مِنْ أَيْ بَابِ فِعْلٍ « أَنْتَجَ » ؟ (تَأْلِيفِي)

۱) استفعال   ۲) افتعال   ۳) إِفْعَال   ۴) انفعال

⌚ مِنْ أَيْ بَابِ فِعْلٍ « يَسْتَمْعُونَ » ؟ (تَأْلِيفِي)

۱) استفعال   ۲) افتعال   ۳) إِفْعَال   ۴) انفعال

نکته ۴۴: دقت داشته باشیم که هر یک از این فعل های مزید بجز « تَفَعَّلُ و تَفَاعَلُ » در صرف صیغه های مثنی ، جمع مذکر و مؤنث (ماضی و امر) فقط یک حرکت اختلاف دارند . در تشخیص آنها نباید اشتباه کنیم :

باب	ماضی	امر
إفعال	أَكْرَمَا - أَكْرَمُوا - أَكْرَمْنَ	أَكْرِمَا - أَكْرِمُوا - أَكْرِمْنَ
تفعیل	نَزَّلَا - نَزَّلُوا - نَزَّلْنَ	نَزِّلَا - نَزِّلُوا - نَزِّلْنَ
مُفاعلة	سَابَقَا - سَابَقُوا - سَابَقْنَ	سَابِقَا - سَابِقُوا - سَابِقْنَ
إنفعال	إِنْقَلَبَا - إِنْقَلَبُوا - إِنْقَلَبْنَ	إِنْقَلِبَا - إِنْقَلِبُوا - إِنْقَلِبْنَ
إففعال	إِحْتَرَمَا - إِحْتَرَمُوا - إِحْتَرَمْنَ	إِحْتَرِمَا - إِحْتَرِمُوا - إِحْتَرِمْنَ
إستفعال	إِسْتَخْرَجَا - إِسْتَخْرَجُوا - إِسْتَخْرَجْنَ	إِسْتَخْرِجَا - إِسْتَخْرِجُوا - إِسْتَخْرِجْنَ